

УДК 343.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.100>

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОСТІ У СИСТЕМІ ПРИНЦИПІВ ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Леонович М.Ю.,

курсант 2 курсу

Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки УкраїниНаціонального юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

Леонович М.Ю. До питання про принцип справедливості у системі принципів призначення кримінального покарання.

У сучасному суспільстві проблеми, пов'язані з розумінням та застосуванням принципу справедливості у системі призначення покарань, викликають загальний інтерес.

Ця стаття досліджує сутність та роль принципу справедливості у сучасному кримінальному праві в процесі визначення покарань та його відповідність сучасним стандартам справедливості. Шляхом дослідження підходів до розуміння цього принципу у контексті кримінального права, автор має на меті виявити вплив принципу справедливості на процес призначення покарань та роль цього принципу у забезпеченні рівності перед законом.

Автор у даній статті наголошує на тому, що призначення покарання має бути розумним, обґрунтованим і не допускати жорстокості, та має відбуватися лише у випадках вчинення кримінальних правопорушень та з урахуванням всіх обставин справи. Забезпечення ефективності та законності в призначенні покарань є ключовим аспектом судової діяльності в кримінальних провадженнях, що вимагає дотримання відповідних принципів кримінального права.

У статті автором стверджується, що принцип справедливості проявляється у рівності перед законом, відповідності кримінального правопорушення та покарання, а також у співрозмірності накладених покарань та вчинених кримінальних правопорушень.

Стаття підкреслює важливість адекватності покарань та неупередженого підходу в судовій практиці. Наголошується на необхідності систематичного аналізу судової практики та постійного оновлення законодавства для забезпечення справедливого призначення покарань. Автор приходить до висновку, що справедливе призначення покарань є важливою складовою правової держави та гарантує довіру до судової системи. Підкреслюється, що принцип справед-

ливості має вирішальне значення у визначенні справедливості та адекватності призначених покарань у кримінальному праві.

Ключові слова: справедливість, принцип справедливості, покарання, призначення покарання.

Leonovych M. On the question of the role of the principle of justice in the system of principles of criminal punishment.

In modern society, problems related to the understanding and application of the principle of justice in the system of imposing punishments are of general interest.

This article examines the essence and role of the principle of justice in modern criminal law in the process of determining punishments and its compliance with modern standards of justice. By analyzing and examining approaches to understanding this principle in the context of criminal law, the study aims to reveal the influence of the principle of justice on the process of imposing punishments and the role of this principle in ensuring equality before the law.

In this article, the author emphasizes that the imposition of punishment should be reasonable, justified and should not allow cruelty, and should take place only in cases of criminal offenses and taking into account all the circumstances of the case. Ensuring efficiency and legality in sentencing is a key aspect of judicial activity in criminal proceedings, which requires compliance with relevant principles of criminal law.

In the article, the author claims that the principle of justice is manifested in equality before the law, the correspondence of the criminal offense and punishment, as well as in the proportionality of the imposed punishments and the committed crimes.

The article emphasizes the importance of the adequacy of punishments and an impartial approach in judicial practice. The need for a systematic analysis of judicial practice and constant updating of legislation to ensure fair sentencing is

emphasized. The author comes to the conclusion that fair sentencing is an important component of the rule of law and guarantees trust in the judicial system. It is emphasized that the principle of justice is of decisive importance in determining the justice and adequacy of punishments in criminal law.

Key words: justice, the principle of justice, punishment, punishment.

Постановка проблеми. В сучасній національній правовій системі принцип справедливості виконує ключову роль у системі призначення покарань. Однак, на сьогодні існує ряд проблем, пов'язаних із розумінням та застосуванням цього принципу [1].

Перш за все, питання виникають щодо того, яким чином принцип справедливості враховується в процесі визначення покарань, наскільки об'єктивно він застосовується судовими органами та чи відповідає сучасним стандартам справедливості.

Таким чином, важливо дослідити роль принципу справедливості у системі призначення покарань та знайти шляхи вдосконалення цього процесу для забезпечення більшої справедливості та рівності перед законом в Україні.

Мета дослідження. полягає в аналізі ролі принципу справедливості у контексті системи принципів призначення покарання в кримінальному праві. Це дослідження спрямоване на визначення впливу принципу справедливості на процес призначення покарань, виявлення його значення для забезпечення рівності перед законом та забезпечення справедливого вирішення кримінальних справ.

Стан опрацювання проблематики. Дослідження принципів призначення покарань викликало зацікавленість ряду вітчизняних науковців, серед яких можна відзначити Р. Верешу, А. Нікітіна, В. Тулякова, М. Федорова та інших. Незважаючи на обсяг публікацій, присвячених цим питанням, а також принципу справедливості в контексті призначення покарань, значна кількість аспектів залишаються предметом суперечок та розбіжностей у думках як науковців, так і практиків.

Дослідження цих питань має велике значення для подальшого вдосконалення національної судової практики та забезпечення справедливості в кримінальній юстиції. Воно спрямоване на виявлення прогалин у розумінні та застосуванні принципів призначення покарань, а також на пошук шляхів усунення конфліктів та досягнення загального порозуміння щодо їхнього визначення та застосування.

Дослідники також звертають увагу на необхідність подальшого теоретичного аналізу та емпіричного дослідження, спрямованого на

розв'язання спірних питань та встановлення чітких принципів призначення покарань, які б відповідали вимогам справедливості та ефективності сучасної кримінальної юстиції.

Виклад основного матеріалу. Покарання, як засіб державного примусу, обов'язково має відповідати певним стандартам та керуватися визначеними принципами. Його застосування повинно бути розумним та обґрунтованим, не допускаючи жорстокості, і має відбуватися лише у випадках вчинення кримінального правопорушення та з врахуванням всіх обставин справи. Забезпечення ефективності та законності призначення покарань становить ключовий аспект роботи судових органів у кримінальних провадженнях і вимагає строгого дотримання відповідних принципів.

Принципи призначення покарання становлять фундаментальні концепції, які визначають усі аспекти правових норм, що регулюють цей процес. Ці принципи формують систему, взаємодіючи між собою та маючи взаємозв'язок, спрямований на забезпечення справедливості та ефективності в кримінальному правосудді. [2, с. 189]

Науковці розрізняють загальні принципи призначення покарання та особливі принципи, які впливають зі загальних. Один із таких особливих принципів – індивідуалізація покарання. Загальні принципи призначення покарання включають: законність, справедливість, гуманізм, рівність перед законом, відповідальність за вину та індивідуалізація покарання.

Оскільки всі ці принципи утворюють єдину систему, вони мають спільну мету – встановити основи, умови, порядок, характер та обсяг застосування покарань згідно з метою та завданнями кримінального законодавства. Принцип справедливості в цій системі взаємопов'язаний з іншими принципами призначення покарання, що сприяє забезпеченню рівності перед законом та ефективності правосуддя.

Один із таких фундаментальних принципів – принцип справедливості покарання, закріплений у кримінальному законі. Цей принцип вимагає врахування всіх обставин справи судом з метою забезпечення цілей покарання, а також врахування вини злочинця. Отже, суд повинен ухвалювати обґрунтовані та справедливі рішення щодо призначення покарань, керуючись законодавством та моральними нормами суспільства. [3, с. 110]

В рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 зазначено, що у сфері реалізації права, справедливість проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, відповідності кримінального правопорушення і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення. Окремим вия-

вом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому кримінальному правопорушенню; категорія справедливості передбачає, що покарання за кримінальне правопорушення повинно бути співрозмірним кримінальному правопорушенню. Справедливе застосування норм права – це, передусім, недискримінаційний підхід, неупередженість. Це означає не тільки те, що передбачений законом склад кримінального правопорушення та рамки покарання відповідають один одному, а й те, що покарання має перебувати у справедливому співвідношенні із тяжкістю та обставинами вчиненого і особою винного. Адекватність покарання ступеню тяжкості кримінального правопорушення впливає з принципу правової держави, із суті конституційних прав та свобод людини і громадянина, зокрема права на свободу, які не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. [4, с. 210]

Виходячи з наведеного, для забезпечення відповідності цьому принципу, судова практика повинна бути систематично аналізованою, а законодавство, відповідно, оновлюватися і удосконалюватися, враховуючи сучасні виклики та потреби суспільства. Такий підхід дозволить забезпечити рівновагу між справедливістю та законністю при призначенні покарань і забезпечить довіру до судової системи. [5, с. 88-89]

Принцип справедливості виступає в якості критерію для чесного вирішення справи та втілення ідеалу, до якого має прагнути судова система. Він має вирішальне значення не лише в правовому регулюванні різних сфер суспільних відносин, а й особливо в контексті призначення покарань, та визначає справедливість та адекватність накладених покарань, забезпечуючи захист прав громадян та виконання закону.

Принцип справедливості у системі призначення покарання відіграє важливу роль, оскільки він впливає на всі інші принципи кримінального права та процесу, такі як законність, гуманізм, рівність перед законом, відповідальність за вчинене, індивідуалізація та системність. Його реалізація вимагає ретельного вивчення і наукового дослідження правового механізму, що забезпечує справедливе призначення покарання. [6, с. 191]

Основна ідея полягає в тому, що покарання повинно відповідати кримінальному правопорушенню, а це відображається в кримінальному

законодавстві та правозастосуванні. Однак варто пам'ятати, що навіть наявність справедливого закону не завжди гарантує його справедливе застосування, оскільки принцип справедливості найчастіше порушується у діяльності правоохоронних органів.

Також важливо, щоб покарання спрямовувалося на виправлення засудженого та запобігання подібних кримінальних правопорушень у майбутньому, щоб його можна було вважати справедливим.

Висновки. Отже, принцип справедливості, як важлива складова судової системи, вимагає постійного удосконалення та врахування сучасних викликів та потреб суспільства. Принцип справедливості в кримінальному праві характеризується своєрідним комплексним підходом, який об'єднує в собі всі інші основні принципи правосуддя, а його розуміння та застосування сприяють підвищенню довіри до правосуддя та забезпеченню стабільності в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зінченко І.О., Шевченко Є.В. (2022) Сучасні погляди на праворозуміння в контексті апгрейду кримінального законодавства України. *Економічна теорія та право*. № 1. с. 85–98.
2. Нікітін А. (2016). Принципи та загальні засади призначення покарання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. № 7. С. 187–190.
3. Вереша Р., Сулим Л. (2018). Зміст та значення психологічної теорії вини в кримінальному праві. *Вісник Академії адвокатури України*. № 3. С. 107–112.
4. Туляков В., Макаренко А. (2014). Призначення покарання. *Вісник Асоціації кримінального права України*. № 1. С. 208–227.
5. Федоров М. (2013). Поняття вини у сучасній юриспруденції. *Наука і правоохорона*. № 2. 380 с.
6. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ–Харків: Юрінком Інтер. Право, 416 с.